

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Кафедра української та іноземних мов

ПЛАН-КОНСПЕКТ

лекції № 4 з курсу

“УКРАЇНСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ”

Тема: **«Український мовленнєвий етикет».**

(для студентів напряму підготовки «хореографія»)

«Український мовленнєвий етикет».

План лекції

1. Український мовленнєвий етикет.
2. Різновиди мовленнєвого етикету.

Мовленнєвий етикет – це національно-специфічні правила мовленнєвої поведінки, які реалізуються у системі стійких формул і висловів, що рекомендуються для висловлювання подяки, прощання тощо, в різних ситуаціях ввічливого контакту зі співбесідником.

Життя людини в суспільстві регламентоване системою різних правил, законів. Правила соціальної поведінки людини, які виробилися впродовж усієї культурної еволюції людства і враховують його соціально – історичний досвід, становлять поняття «етикет».

Етикет (франц. Etiquette, від флам. steeken – встромляти) — вироблені суспільством норми поведінки. За ступенем ритуалізації поведінки виділяють три різні види етикету:

Повсякденний.

Оказіональний.

Святковий.

Етикет має багаторівневу будову:

— вербальний (словесний) рівень (етикетні вислови привітання, прощання, подяки, вибачення тощо);

- паралінгвістичний рівень (темп мовлення, гучність, інтонація);

— кінетичний рівень (жести, міміка, пози);

- проксемічний рівень (стандартні дистанції спілкування, почесне місце для гостей тощо).

Своєрідним стрижнем етикету є словесний рівень. Він найповніше репрезентує етнічну самобутність. Кожна мова виробила свою систему спеціальних висловів ввічливості - мовленнєвий етикет.

Мовленнєвий етикет - це національно-специфічні правила мовленнєвої поведінки, які реалізуються в системі стійких формул і висловів, що рекомендуються для висловлення

подяки, прощання тощо в різних ситуаціях ввічливого контакту зі співбесідником, зокрема, під час привітання, знайомства, звертання тощо.

Різні мови світу виробили свої етикетні мовленнєві формули, що зав'язуються з метою:

- контакту (звертання, вітання)
- підтримка комунікації (пробачення, скарга, комплімент)
- припинення комунікації (прощання, побажання)

Відбором мовленнєвих формул створюється відповідна **тональність** – ступінь утримання стичних норм взаємодії як показник інтелігентності співбесідника.

У європейському мовному ареалі виділяють такі тональності:

- висока
- нейтральна
- звичайна
- фамільярна
- вульгарна

Висока тональність вживається на урочистостях, прийомах.

Нейтральна тональність в офіційних установах (з керівництвом, підлеглими).

Звичайна тональність – спілкування в сфері побуту (магазині, лікарні, театрі).

Фамільярна тональність – спілкування в колі друзів, сім'ї.

Вульгарна тональність – в сфері неконтрольованих ситуацій.

Український мовленнєвий етикет взяв 3 тональності:

- висока
- звичайна
- дружня

Ділове спілкування пов'язане з вибором етикетних мовних формул двох видів тональностей спілкування — високої та нейтральної.

Важливо добре засвоїти чинники, що впливають на вибір словесної формули в конкретній ситуації спілкування:

вік, стать, соціальний статус адресата;

особисті якості співрозмовників;

комунікативні умови (місце, час, тривалість спілкування);

характер взаємин між співрозмовниками та ін.

За умовами і змістом мовленнєвих ситуацій розрізняють 17 різновидів мовленнєвого етикету:

1. вітання
2. звертання
3. знайомство
4. запрошення
5. прохання
6. порада
7. пропозиція
8. погодження
9. вибачення
10. незгода, відмова
11. скарга
12. втішання
13. комплімент
14. несхвалення
15. поздоровлення
16. вдячність
17. прощання

В офіційному спілкуванні особливе значення мають ті види мовленнєвого етикету, які представляють категорію ввічливості, а саме: звертання, вітання, прощання, подяка, вибачення, прохання.

Вітання – виконує особливу функцію в комунікативному акті. Це важливий елемент входження у процес спілкування. Набір укр. нар. вітань досить різноманітний. Вибір залежить від пори дня, ступеня близькості тих, хто спілкується, залежить від того чим займається людина, з якою ви вітаєтесь в даний момент. існують сакральні (релігійні вітання). Найбільш поширеним і давнім є вислів: „Добрий день!“. Його фіксують історичні пам’ятки XVI ст. Вислів стилістично нейтральний. Може використовуватись в усіх трьох тональностях. У відповідь кажуть: „Доброго здоров’я!“, „Дай Боже здоров’я!“.

Висока тональність	Звичайна (нейтральна)	Дружня
---------------------------	------------------------------	---------------

Добрий день	Добрий день Доброго дня Добрий вечір Доброго ранку Здрастуйте	Добрий день День добрий Добри вечір Здрастуйте Привіт Здоров був Салют Вітаю Вітанячко Скільки літ, ... Кого я бачу ...
		Система відкрита

Звертання – вибір форм звертання – складний акт комунікативної діяльності. Він залежить від соціального становища, рівня культури, освіти, конкретної ситуації, особистих стосунків, ступеня спорідненості, а також віку тих, до кого звернена мова і тих, хто звертається. Звертання залежить і від культурних традицій.

Система українських звертань дуже велика. Вона зазнала суттєвих змін.

2-і типом українські форми:

- добродію (-йко) + вельмишановний
- пане (пані) + високоповажний, шановний.

Звертання на зразок „товариш (-ко)” звузили своє значення. Вживається у випадках, коли йдеться про людину, яка спільно з ким-небудь виконує якусь справу. Словом „товариш ” позначали людину, пов’язану з ким-небудь; людина зв’язана з іншими спільною професією, місцем роботи, навчанням. З’явилося наприк. 19 – 20 ст.

Не узвичаїлися звертання на зразок: „Громадянин (громадянка)”.

Звертання на ім’я та по-батькові вжив. під впливом рос. традиції. В зах. регіонах не вживають.

Висока тональність	Звичайна (нейтральна)	Дружня
вельмишановні пані і панове вельмишановне панство	пане, пані добродію, добродійко шановна громадо дорогі діти пане професоре пане Михайле шановне товариство шановні колеги Іване Петровичу Ганно Семенівно	Богдане, Богданчику татку, бабусю сонечко, зайчику, коханий

Основні правила звертання

1. Звертання на ім'я чи на ім'я по-батькові ставляться у формі Кл. в.: Романе Олексійовичу.
2. Звертання, яке складається з 2-ох іменників (З. н.) вимагає в обох формах Кл. відмінка: пане ректоре.
3. У звертанні, що складається із заг. назви та імені, обидва слова стоять в Кл. відмінку: пане Віталію, товаришу Дмитре.
4. У звертанні, що складається із заг. назви та прізвища форму Кл. відмінка має лише загальне слово: пане Кравчук.

Знайомство – важливий момент зав'язування контакту. Відбувається як на офіційному так і на приватному рівнях. Має свою специфіку в кожному конкретному випадку.

На офіційному рівні знайомство відбувається за рекомендацією когось:

Висока тональність	Звичайна (нейтральна)	Дружня
Дозвольте відрекомендувати вам пана...	Мене звать... Мого колегу звать...	І як же називається ця чарівна дівчина?

Подяка. Дякувати – висловлювати, виразити подяку, бути вдячним за щось. В укр. мові найбільш уживаними, стилістично нейтральними є вислови: **Дякую! Спасибі!**, які можуть мати підсилювальні слова: **дуже, щиро, сердечно**. Народний етикет передбачає такі репліки-відповіді: **їж на здоров'я (за їжу), носи на здоров'я (за річ), прошу, будь ласка**.

Висока тональність	Звичайна (нейтральна)	Дружня
Дозвольте висловити вдячність Ми дуже вдячні Вельми вдячний Глибоко вдячний Висловлюю вдячність	Дякую, спасибі Щиро вдячний Велика подяка Вам	Спасибі Дякую Щиро дякую Гарно дякую Вік не забуду Я твій боржник

Вибачення. Просити вибачення, усвідомлюючи свою провину. Найбільш уживаний вислів: **вибачте** (ситуація незначної провини). Вживається у нейтральній і дружній тональності. Інколи вживається як увічливе заперечення, вияв незгоди. У високій тональності вживаємо конструкції:

Висока тональність	Звичайна (нейтральна)	Дружня
Прощу у вас вибачення за Вибачте ласкаво	Даруйте Перепрошую	Ну не гнівайся

Прошу вибачити мені	Вибачай Винен	
---------------------	------------------	--

Запрошення – одна із форм спілкування між людьми, що підкреслює повагу до людей, яких хочуть бачити серед друзів. Запрошення звучить і в офіційних колах.

Висока тональність	Звичайна (нейтральна)	Дружня
Ласкаво просимо Люб'язно Запрошуємо вас	Ласкаво просимо Заходьте будь ласка Приходьте Приїздіть до нас Будемо раді вас бачити	Будь ласка Дуже просимо Зайди Прийди завтра

Комплімент – люб'язний вислів із похвалою.

У побуті – схвалення зовнішнього вигляду, розуму, вчинку. Обов'язковий між людьми знайомими, але не лише. Можливі будь-які комбінації. Застосовують і в ділових стосунках.

Висока тональність	Звичайна (нейтральна)	Дружня
Висловлюю своє захоплення з приводу; Із задоволенням висловлюю на вашу адресу; Ви прекрасно справилися із своїм завданням.	Я рада висловити задоволення вашою роботою; Ви поза всяким сумнівом талановиті.	Так гарно зробити могли лише ви; Ви чарівні.

Скарга – форма словесного вираження незадоволення, нарікання.

Можливий невербальний (несловесний) вияв.

У діловому мовленні – офіційна усна чи письмова заява про незаконні, неправомірні дії особи чи установи.

Висока тональність	Звичайна (нейтральна)	Дружня
На жаль, змушений повідомити...; Розраховуючи на Вашу підтримку, співчуття, повідомляю...	Вибачте, але змушений звернутися до Вас; Вислухайте, будь ласка; Чи не могли б Ви зарадити?	Вибач, але я потурбую тебе; Я хочу тобі поскаржитися

Прощання. При розлуці тиснути одне одному руки, говорити слова прощання. Супроводжується жестами (уклін голови, помах руки). В укр. мові усталені фрази: **до побачення, прощай, будь-здоров, бувай, до завтра.** Їх

вибір залежить від часу і тональності спілкування. Найбільш нейтральне: **до побачення.**

Висока тональність	Звичайна (нейтральна)	Дружня
До побачення; прощайте	До побачення; На все добре; До нових зустрічей	До завтра; Щасливо; Бувай; Ходи здорова; Всього найкращого